

SEGÍTVE TANULNI – AZ ÖNKÉNTES SEGÍTŐ GYAKORLAT UTÓBBI TÍZ ÉVÉNEK TAPASZTALATAI ÉS KIHÍVÁSAI A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEMEN

NÁRAI MÁRTA¹ – OSZTER BETTINA² – PÉCSI GERTRÚD³

Absztrakt

A tanulmány a Széchenyi István Egyetemen a 2005/2006-os tanév óta működő, Önkéntes segítő gyakorlat nevű kurzus legutóbbi tíz évének tapasztalatait, kihívásait ismerteti. A szerzők célja annak bemutatása, miként járulhat hozzá a felsőoktatás az aktív, társadalmilag felelős és szociálisan érzékeny állampolgárok képzéséhez a hagyományos tudásátadáson túl.

A bevezetés hangsúlyozza: a társadalmi folyamatokat nem csak elszenvedni kell/lehet, hanem alakítani is, különösen fontos ezt szem előtt tartani a leendő értelmiség, az egyetemi hallgatóság nevelése/oktatása terén. Ehhez olyan kompetenciák kellenek, mint például empátia, kommunikáció, problémamegoldás, vagy érdekérvényesítés. Ezek fejlesztésében az oktatási intézményeknek, így az egyetemeknek is kiemelt felelőssége van a „tudás-centrum” szerep mellett. A kurzus lényege a service learning módszer: nem segítő szakos hallgatók, nem professzionális segítő tevékenységet végeznek hátrányos helyzetű csoportoknál, teszik ezt nem kötelezettséggként, hanem gyakorlatilag önkéntesen, egy szabadon választható kurzus keretein belül. A cél a tapasztalati tanulás. A hallgatók így személyesen ismerik meg a társadalmi problémákat, kipróbálhatják a szerepvállalást, és átélhetik a segítség hasznosságát. A tanulmány rávilágít, hogy az önkéntes gyakorlatok a formális oktatás és a tapasztalati tanulás közötti hidat képezik. Különösen fontosak a pályaorientációban, identitásformálásban és kompetenciafejlesztésben, mert a szakmai szerep és az etikai érzékenység tanteremben csak részben tanítható. A nem segítő hivatású hallgatók is felismerhetik saját szakmájuk társadalmi felelősségét. Két terephely, a Győri Tanoda-Klub vezetője és a győri Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény hallgatókkal foglalkozó szociális szakreferense, illetve a tárgyat e terephelyeken teljesítő hallgatók véleményét, tapasztalatát is megismerhetjük a kurzussal kapcsolatban.

Kulcsszavak: Önkéntes segítő gyakorlat, service learning, tapasztalati tanulás, egyetemi hallgatók, hátrányos helyzetű csoportok

¹ Nárai Márta (PhD.), szociológus, egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.

² Oszter Bettina, szociális munkás, közösségi és civil fejlesztő szakember, tanársegéd, Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.

³ Pécsi Gertrúd, szociális munkás, közösségi és civil fejlesztő szakember, Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.

Learning by helping: Ten years of experiences and challenges in Volunteer Peer Support Practice at Széchenyi István University

Márta Nárai – Bettina Oszter – Gertrúd Pécsi

Abstract

The study presents the experiences and challenges from the past ten years of the course titled "Volunteer Peer Support Practice," which has been running at Széchenyi István University since the 2005/2006 academic year. The authors aim to demonstrate how higher education can contribute to the training of active, socially responsible citizens beyond traditional knowledge transfer.

The introduction emphasizes that social processes should not merely be endured but actively shaped. This requires competencies such as empathy, communication, problem-solving, and advocacy. Educational institutions, including universities, bear a prominent responsibility for developing these attributes alongside their role as "knowledge centers." The core of the course relies on the service-learning methodology: students from non-helping professions volunteer as lay helpers to work with disadvantaged groups, focusing on experiential learning. Consequently, students encounter social problems firsthand, allowing them to test their commitment and experience the personal benefits of helping.

The study highlights that volunteer practices form a bridge between formal education and experiential learning. They are particularly vital in career orientation, identity formation, and competence development, as professional roles and ethical sensitivity can only be partially taught within a classroom setting. Through this approach, students from non-helping professions can also recognize the social responsibility inherent in their own fields. Furthermore, the paper provides insight into the opinions and experiences regarding the course from two field-site representatives—the head of the Győr Tanoda-Club after-school program and a social services specialist from the Unified Health and Social Institution of Győr—as well as from the students who completed their practice at these locations.

Keywords: Volunteer Peer Support, practice, service learning, experiential learning, university students

BEVEZETÉS

A szűkebb-tágabb környezetünkben és közösségünkben zajló folyamatok nem rajtunk kívül álló dolgok, azokat nem (csak) elszenvedni, eltérni kell(ene), hanem alakítani, befolyásolni. A tudatos befolyásoláshoz, aktivitáshoz azonban több kell egyszerű lelkesedésnél. Az aktív állampolgári léthez megfelelő kompetenciák kellenek, olyan tudások, képességek és tapasztalások, amelyek alkalmassá és képessé teszik az egyéneket a hatékony szerepvállalásra, érdekérvényesítésre, befolyásolásra, részvételre.

A társadalmi érzékenység megteremtésében, a társadalmilag felelős szemlélet kialakításában, az aktív szerepvállaláshoz szükséges állampolgári kultúra megteremtésében az oktatási

intézményeknek is van fontos szerepe, felelőssége van. Ez ugyanúgy a felsőoktatási intézmények felelősségi körébe tartozik, mint pl. az „oktatás, kutatás és a tudásvagyon társadalmi-gazdasági hasznosítása, [...] a tudás-centrumként való működés, a tudományos eredmények disszeminációja”, vagy akár a társadalmi mobilitás elősegítése (Társadalmi felelősségvállalás koncepció 2016:7). Annak támogatása, hogy a jövő értelmisége felelős polgárrá váljon, a felsőoktatás értelmiségnevelési feladatai közé kell, hogy tartozzon (Tóbiás 2014), és az egyetemeknek meg kell találniuk ebben az eddigieknél szélesebb körű szerepüket (Tóbiás 2022c).

Az elmúlt időszakban számos olyan tanulmány jelent meg, amelyek egy-egy egyetemen futó önkéntes programról vagy az önkéntességet támogató, azt valamilyen formában beépítő segítő/szakmai kurzusról informálnak (például Nárai et al. 2019; Arapovics 2022; Ádám 2022; Fucskó 2022; Juhász 2022; Nyilas – Körei 2022; Tóbiás 2022a, 2022c). E kurzusok, programok, lehetőségek elsősorban nem a hagyományos tudásátadás, hanem a megtapasztalás révén, gyakran a service learning (szolgálat alapú tanulás) módszerével járulnak hozzá a fiatalok társadalmi érzékenységének növeléséhez és a társadalmilag felelős szemlélet kialakításához. Jelen tanulmányunkban az információink alapján a legrégebb óta meglévő, a kezdetekor a hazai felsőoktatásban unikálisnak számító önkéntes gyakorlat, a Széchenyi István Egyetemen a 2005/2006-os tanévtől pár év kihagyással folyamatosan futó ilyen jellegű kurzus, az Önkéntes segítő gyakorlat tapasztalatait mutatjuk be saját oktatói megéléseink,⁴ valamint a hallgatók és a fogadószervezetek visszajelzései alapján. A kurzus célja tapasztalati tanulás révén segítségre, támogatásra szoruló társadalmi csoportok körében végzett nem professzionális segítség (kvázi önkéntes munka) során olyan saját élményekhez juttatni elsősorban nem segítő szakokon tanuló egyetemi hallgatókat, melynek során megtapasztalhatják, megismerhetik sajátos helyzetben lévő embertársaik életét, problémáikat, és tapasztalatokat, tudásokat szerezhetnek a társadalmi szerepvállalás formáiról, módjairól, és nem utolsósorban átélhetik a segítség hasznosságát, örömet.

⁴ Mindhárom szerző a kurzus aktív oktatója. Pécsi Gertrúd jelen volt a tantárgy megszületésekor is, elindulása óta részt vesz az Önkéntes segítő gyakorlat szervezésében, a terephelyekkel, fogadó szervezetekkel való kapcsolattartásban. Nárai Márta 2017-től vonódott be a tantárgy munkálataiba és lett a stúdium tantárgyfelelőse is. Oszter Bettina néhány éve kapcsolódott be a követő szemináriumok vezetésébe.

AZ ÖNKÉNTES SZAKMAI GYAKORLATOK SZEREPE A FELSŐOKTATÁSBAN

A felsőoktatási intézmények elsősorban a nem formális és informális eszközöket, módszereket is használó tapasztalati tanulás révén segíthetik a társadalmi érzékenyítést, szemléletformálást. Fontos, hogy a diákok olyan programokban, gyakorlatokban, kurzusokban vehessenek részt nem kötelező jelleggel, ahol lehetőséget kapnak a személyes megtapasztalásra, társadalmi problémák és hátrányos helyzetű társadalmi csoportok megismerésére, szerepvállalási-támogatási lehetőségek kipróbálására, amelyek által megélhetik és megérthetik a segítségnyújtás, szolidaritás, felelősségvállalás fontosságát. E stúdiumok/programok segíthetik a támogatásra szoruló társadalmi csoportokhoz való megfelelő viszonyulás kialakítását, a társadalmi, gazdasági és környezeti problémák kialakulásában és kezelésében való felelősségeink (saját és másoké, társadalomé is) felismerését. Továbbá olyan képességeikben fejlődhetnek és olyan tudásokra tehetnek szert, amelyek fontosak az aktív és felelős állampolgári léthez, mint például empátia, együttműködési és kommunikációs képesség, konfliktuskezelés, vitakészség, rugalmasság, nyitottság, problémamegoldás, jogtudatosság, érdekartikuláció stb. (Nárai et al. 2019).

A service learning típusú gyakorlatok

Az egyik lehetséges mód az önkéntes szakmai gyakorlatok vagy nem professzionális segítő gyakorlatok formájában való tapasztalatszerzés biztosítása. E service learning típusú gyakorlatok átmenetet képeznek a formális oktatás, valamint a tapasztalati tanulás között, ezért különösen alkalmasak a hallgatók társadalmi érzékenyítésére és szemléletformálására, valamint szakmai identitásuk, pályaelköteleződésük, illetve specializációs orientációjuk formálására. A szociális bázisú hivatások képzésében a terepgyakorlat nem kiegészítő elem, hanem olyan központi közeg, ahol kompetenciafejlődés zajlik, miután a szakmai szerep, az etikai érzékenység és a kapcsolati készségek csak részben sajátíthatók el tantermi környezetben (Fényes 2021; Gusak – Volhyna 2021). Az önkéntesség kapcsán az mondható el, hogy a felsőoktatás korai szakaszában inkább egyfajta pályaorientációs, identitásformáló és kompetenciafejlesztő tér, mintsem klasszikus szakmai gyakorlat, melynek oka, hogy a hallgatók még nem rendelkeznek megalapozott szakmai ismeretekkel (Fényes et al. 2021; D. Babos – Lovasné Arató 2022). Az önkéntes gyakorlatok által a nem segítő hivatást választó hallgatók is megtapasztalhatják, miért fontosak a szociális ellátást nyújtó intézmények,

szervezetek, hogyan lehet személyes segítséggel hozzájárulni hátrányos helyzetű / rászoruló emberek jólétének javításához, és átgondolhatják saját és leendő hivatásuk társadalmi problémák kezelésében játszott lehetőségeit, felelősségét.

A nemzetközi gyakorlatok hangsúlyozzák, hogy különösképp a service learning típusú önkéntes részvétel (szolgálat alapú tanulás) elsődleges funkciója az elmélet és gyakorlat összekapcsolása. A tanulók a terepen és önkéntes szerepekben szembesülnek azzal, miként működnek az elméleti modellek, etikai normák konkrét élethelyzetekben, valamint, miként ütköznek valós korlátokba (Gusak – Volhyna 2021; Sadzaglishvili et al. 2025). A hallgatók a konkrét gyakorlati tevékenység során kapcsolatba kerülnek sajátos élethelyzetű, szükségletű és/vagy támogatásra szoruló társadalmi csoportba tartozókkal, súlyos és kevésbé súlyos társadalmi problémákkal ismerkednek meg és azok megoldási-kezelési lehetőségeire, adott esetben ezek korlátjaira látnak rá aktív bevonódás, tevékenység révén (Nárai et al. 2019). Ezen élmények és tapasztalások nagyon fontosak a szemléletformálás, a társadalmi érzékenyítés, de a szakmai identitás kialakítása szempontjából is. Nem titkolt cél a „szolidarisztikus attitűd kialakítása, figyelemfelhívás a társadalmi nehézségekre, elsősorban az elesettek és rászorulóknak problémáira, felelősségvállalásra való érzékenyítés” (Nyilas – Körei 2022:237).

A service learning típusú terep- és önkéntes tapasztalat hatékonyságát növelő tényezők

A terep- és önkéntes tapasztalat hatékonyságát leginkább az növeli, ha világos tanulási célokhoz, reflektív feldolgozáshoz, szupervízióhoz és strukturált visszajelzéshez kapcsolódik, mert így a tapasztalat nem elszigetelt élmény lesz, hanem beépülő szakmai tudássá válik (Birkenmaier – Berg-Weger 2007; Eltaiba – Ndoeye 2018; Choi et al. 2023). Ahhoz, hogy nagyobb fokú társadalmi tudatosság és érzékenység jöjjön létre, illetve kialakuljon a társadalmilag felelős szemlélet, a service learning alapú programokban, kurzusokban részt vevő fiataloknak egyértelmű célok kijelölésére van szükségük, világosan látniuk kell a szolgálat alapú tanulás célját, a célok és a tevékenységek, valamint a tanulás közötti kapcsolatot (Billig et al. 2005). És igen, emellett a tapasztalatok feldolgozása, reflektálása kiemelt fontosságú (Celio et al. 2011, 2019), ami segítheti a konkrét tevékenységek által megélt élmények transzformativitását is. Olyan hatást kell elérni, ami érdekeltté teszi a fiatalokat, illetve megérinti őket (Bárta et al. 2021). Tóbiás László (2022b) kiemeli, hogy végső soron az egész tanulási folyamatnak reflektálnak kell lennie, a gyakorlat és a feldolgozás során végzett tanulásnak is, és mind a tereptanároknak, mind a tantermi oktatóknak fontos szerepük van

ebben, nemcsak a facilitálással, vezetéssel vagy épp a szupervízió biztosításával, hanem a saját működésükkel is. „Valójában a legfontosabb, hogy a hallgatók késztetéseket kapjanak és eszközöket alakítsanak ki maguknak ahhoz, hogy minden helyzetből akarjanak és tudjanak tanulni, egyáltalán nem utolsó sorban önmagukról.” (Tóbiás 2022b:259) E kurzusoknál, gyakorlatoknál önmagának a tanulásnak (formáinak, helyzeteinek, módszereinek) az átkeretezése is szükséges a hallgatók számára (akár egyes egyetemi oktatók számára is), mivel sok egyetemista csak a tanári előadást és a konkrét tananyagok elsajátítását, gyakran azok bemagolását tekinti tanulásnak (Tóbiás 2022b).

Az önkéntes hallgatói részvétel a service learning típusú segítő gyakorlatokban

A hallgatói részvételhez többet ad az önkéntes jelleg. Míg a kötelező terepgyakorlat intézményi követelményként jelenik meg, az önkéntes részvételen alapuló gyakorlat tipikusan belső motivációra, értékalapú cselekvésre és társadalmi felelősségvállalásra épül. A hallgatók önkéntességéről szóló kutatások szerint a segítség szándéka mellett kapcsolatépítési, készségfejlesztési és karrierépítési motívumok is megjelennek (Fényes 2021; Fényes et al. 2021). Mindezek alapján elmondható, hogy az önkéntességen alapuló gyakorlat nemcsak egyfajta közösségfejlesztő forma, hanem expliciten a segítői attitűd, a társadalmi érzékenység, valamint a hivatásválasztás korai megerősítésének terepeként is szolgál. Nemcsak a segítő szakmát választóknál, hanem más szakosoknál is lehetőséget ad saját választott hivatásuk szakmai felelősségeinek és lehetőségeinek átgondolására az adott társadalmi problémák oldása, kezelése a támogatásra szoruló csoport vonatkozásában, de rámutathatnak az e problémák kialakulásában esetlegesen játszott saját szerepükre is. Elmondható, hogy az önkéntes tevékenység nem csupán civil aktivitásként, hanem professzionalizálódó társadalmi gyakorlatként is értelmezhető (Fényes 2021). Az önkéntes jelleg mellett a pozitív hatások eléréséhez fontos az is, hogy a hallgatók beleszólhassanak a service learning alapú tanulás kereteinek alakításába, például észszerű határok között, de legyen választási szabadságuk arra vonatkozóan, hogy milyen intézményben, szervezetben végzik a gyakorlati tevékenységet, milyen társadalmi csoportba tartozó egyénnel foglalkoznak (Billig et al. 2005). A fiatalok elköteleződésének megteremtéséhez elengedhetetlen az is, hogy értelmes, a gyakorlat helyszínéül szolgáló intézmény, szervezet szakembereinek munkáját támogató, azt kiegészítő, a segített egyének szükségleteire választ adó, és ideális esetben maguk a hallgatók számára is hasznos tevékenységet, feladatokat végezzenek (Harwood – Radoff 2009). Ugyanakkor Tóbiás

(2022b) rámutat arra, hogy a felsőoktatás logikájából következően ezek az önkéntes szakmai/segítő gyakorlatok általában egy tantárgy keretébe foglalt, kreditekkel elismert tevékenységek. Kérdés, hogy meg lehet-e valósítani úgy a kredittel való elismerést, hogy ne sérüljön a belülről fakadó motiváltság, hiszen az önkéntes tevékenység háttérében elsősorban belső motivációk állnak, a kredit viszont egy külső jutalom. Tóbiás (2022b) szerint ennek alapja annak tudatosítása, hogy a kredittel nem magát a végzett tevékenységet ismerik el, hanem azt, hogy azok által a hallgató kompetenciái az elvárt mértékben fejlődtek (azaz az állapotot).

A service learning típusú, önkéntes terepgyakorlatok a szociális képzésben

A szociális képzésekben különösen hangsúlyos a kompetenciaalapú megközelítés, miáltal a professzionális magatartás, a sokféleségre való reagálás, a jogi szemlélet, valamint az egyénnel, csoportokkal, közösségekkel végzett munka kulcseleme e hivatásoknak (Gusak – Volhyna 2021; Sadzaglishvili et al. 2025). Az effajta terepjellegű önkéntes részvétel azonban nem csupán a készséggyűjtés, hanem a segítő szakma tényleges működése megtapasztalásának – ami a szociális ellátásban különösen kritikus – az egyik lényegi eleme a kapcsolati munka minősége, illetve az érzelmi terhek kezelése szempontjából (Jacob – Jonas 2022).

A specializáció kapcsán szintén a korábban említettek tapasztalhatók. A hallgatók sok esetben nem az elméleti kurzusok, hanem az első intézményi és önkéntes élmények hatására döntenek arról, hogy gyermekvédelemben, idősgondozásban, addiktológiában, mentálhigiénében vagy közösségi munkában szeretnének-e továbbhaladni (Gusak – Volhyna 2021; D. Babos – Lovasné Avató 2022). A különböző célcsoportokkal és szervezeti kultúrákkal való találkozás preferenciaképző folyamatot indít el: a hallgatók felismerik, mely feladatokban érzik magukat kompetensnek és motiváltnak, így az önkéntes szakmai gyakorlatok a későbbi szakmai specializáció előszobáiként értelmezhetők. A nem segítő hivatást választó hallgatók számára e service learning alapú gyakorlatok lehetőséget adnak arra, hogy megismerkedjenek például a szociális szakmák szemléletével (például hátrányos helyzetű társadalmi csoportokkal kapcsolatosan), megtapasztalják a szociális ellátással foglalkozó intézmények, szervezetek tevékenységét, sajátosságait, betekintsenek akár más szektorba tartozó szereplők (pl. civil szervezetek) működési logikájába. E tapasztalások akár szakmák közötti együttműködésekre is érzékenyíthetik a leendő szakembereket.

Az önkéntes szakmai gyakorlatok a szakmai képzésben hármaskörű funkciót töltenek be. Egyrészt kompetenciafejlesztő környezetet teremtenek, amelyben az elméleti tudás fokozatosan gyakorlati tudássá alakul fontos képességek és készségek (például szociális kompetenciák) fejlődésének elősegítésével, megerősítésével. Másrészt elősegítik a szakmai elköteleződést, mert személyes élménnyé teszik a segítő szerepet és annak társadalmi értelmét. Harmadrészt megalapozzák a specializációt, mivel a hallgatók valós intézményi- és kliensélmények alapján tudják kijelölni saját szakmai irányukat. A szociális ellátásban mindez különösen jelentős, mivel e területen a szakmai személyiség, az etikai érzékenység és a kapcsolati kompetencia a hivatásgyakorlás alapfeltétele – az önkéntesség pedig e kompetenciák korai, strukturált formálásának egyik leghatékonyabb terepe.

AZ ÖNKÉNTES SEGÍTŐ GYAKORLAT KURZUS A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEMEN

A program története a 2005/2006-os és a 2025/2026-os tanévek közötti időszakban

A győri Széchenyi István Egyetem a 2005/06-os tanév tavaszi félévében indította el a szóban forgó programot azzal a céllal, hogy az értelmiségi pályára készülő fiatalok személyes tapasztalat révén ismerkedjenek meg különböző társadalmi csoportok helyzetével, problémáival és nem szakképzett segítőként, azaz nem professzionális módon (kvázi önkéntes munka formájában) járuljanak hozzá azok enyhítéséhez. A felsőoktatási keretek között akkoriban és utána is még sokáig unikálisnak és innovatívnak számító program – más képzőhely nem kínált ilyen jellegű kurzust hallgatóinak – a Szociális Munka Tanszéken⁵ dolgozó Tóbiás László kezdeményezésére született meg, akinek a Széchenyi István Egyetemről való távozása után is fennmaradt.

A szabadon választható, két kreditet adó tárgy különböző neveken futott az évek során; kezdetekben Önkéntes Program, jelenleg Önkéntes segítő gyakorlat néven szerepel az egyetem valamennyi alapképzési, illetve osztatlan képzési (például mérnöki, gazdálkodási, jogi, művészeti, egészségügyi, agrár, társadalomtudományi stb.) szakán tanuló nappali tagozatos hallgatók tantárgyi listáján. A tárgyat a 2018/19-es tanévig félévente általában 40-60 hallgató választotta, de volt olyan félév, hogy közel száz hallgatóval dolgoztunk. Az utóbbi években félévente átlagosan 25-35 fő vesz részt aktívan a kurzus munkájában.

⁵ Jelenleg a tanszék elnevezése: Szociális Tanulmányok és Szociológia tanszék.

A kezdetekkor viszonylag szűk volt azon szakok listája, ahol kreditismerésért lehetőségük nyílt a programba bekapcsolódniuk az egyetemistáknak, sok év alatt sikerült elérni, hogy egyre több nem segítő hivatásra képző szak nyitott, a szakfelelősök megértették a stúdium lényegét és bevették szakjuk tantárgyi kínálatába szabadon választható kurzusként az Önkéntes Programot. Negatív irányú változás először akkor következett be, amikor a 2017/18-as tanévtől az egyetem minden szakán életbe léptek az új mintatantervek, és a tantervátalakítás következtében elsődlegesen a nem segítő szakos hallgatók tantervéből kikerült az Önkéntes segítő gyakorlat szabadon választható kurzus, ellenben bekerült olyan szakokra (például gyógypedagógia, tanító), amelyeken tanulmányaik során egyébként is kerülnek segítő szituációba, végeznek hasonló feladatokat az ott tanuló hallgatók, így nem nyit új területeket, új perspektívákat számukra ez a stúdium. Az új mintatantervek életbe lépésétől látható volt a kedvezőtlen irányú változás, folyamatosan csökkent a kurzust felvevő hallgatók száma az előző évekhez képest, hiszen a bekerülő új hallgatók többsége számára már nem volt lehetőség e tantárgy felvételére. A 2019/20-as tanévben minimális számú hallgató jelentkezett be a kurzusra, majd a koronavírus-járvány (COVID-19) sem kedvezett a hallgatói létszám alakulásának. Sok éves tapasztalataink alapján azonban úgy gondoltuk, hogy az Önkéntes segítő gyakorlat kurzusnak helye kell, legyen a Széchenyi István Egyetem minden szakjának mintatantervében, szabadon választható tárgyként, különösen a nem segítő szakokon tanuló diákok körében tartottuk és tartjuk fontosnak ezt. Az e kurzus során biztosított tapasztalati tanulási lehetőséggel egyrészt az Egyetem erősítheti harmadik missziós tevékenységét, saját társadalmi felelősségvállalását és egyben hozzájárul hallgatóinak saját társadalmi felelősségvállalásuk, szerepvállalásuk fontosságára irányuló szemléletének formálásához, szociális érzékenységük növeléséhez is. Végül a program megmentésére irányuló törekvésünk komoly sikerrel zárult, olyannyira, hogy 2023-tól az egyetem minden alapképzési és osztatlan szakjának nappali tagozatos képzésén szabadon választható kurzusként jelen van az Önkéntes segítő gyakorlat és szerencsére az utóbbi években sikerült a kurzus jó hírnevét visszaállítani. Némely szakokon (például jogi képzések, rekreáció és életmód) – elsősorban a hallgatók általi PR-nak köszönhetően – az utóbbi félévek során lényegesen nagyobb érdeklődést tapasztalunk a program iránt. Elmondható az is, hogy a kurzuson napjainkban megjelenő hallgatók egy része szociálisan érzékenyebb, mint a korábbi időszakban a kurzust felvett hallgatókra az jellemző volt, akár érintettsége is van (például tartósan beteg vagy fogyatékossgal élő testvér,

gondozásra szoruló nagyszülő, hátrányos helyzetű barát stb.), és megfigyelhető, hogy sokaktól a segítség, illetve az önkéntesség gondolata nem áll távol. Bár ezt mért adatokkal vagy statisztikákkal alátámasztani nem tudjuk, de valószínűsítjük, hogy a 2015 után érettségizők számára kötelező iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) tapasztalatai/hatásai is szerepet játszanak abban, hogy jobban megtalálják ezt a kurzust azok a hallgatók, akik ilyen beállítottságúak, vagy ez irányba érzékenyítette őket az IKSZ.

Időközben több egyetem felismerte az önkéntesség-alapú tudás- és tapasztalatátadás jelentőségét és az elmúlt években más felsőoktatási intézményeknél is lehetősége nyílt a hallgatóknak arra, hogy önkéntességgel kapcsolatos kurzus keretein belül gyakorolják a társadalmi szerepvállalás, felelősségvállalás aktív formáját, így például az ELTE TÁTK (Arapovics 2022), az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, a Károli Gáspár Református Egyetem (Tóbiás 2022a), a Nyíregyházi Egyetem (Fucskó 2022) ad erre lehetőséget, továbbá a Miskolci Egyetemen 2021 őszétől Községi Szolgálati Iroda működik (Juhász 2022), ahol egyaránt van lehetősége a hallgatóknak és az oktatóknak is a közösségiség megélésére és service learning keretek között az önkéntességre, segítségnyújtásra.

Az Önkéntes segítő gyakorlat céljai

- „A tantárgy célja, hogy az egyetemi hallgatók a gyakorlatban találkozzanak valamely ok miatt támogatásra szoruló társadalmi csoportokkal, személyekkel és személyes segítségükkel járuljanak hozzá a csoporthoz tartozó személy(ek) jóllétének javításához.
- Szerezzenek tapasztalatokat a társadalmi problémákról és azok kezelési lehetőségeiről, és tudatosítsák e tapasztalatokat.
- A tárgy célja a szemléletformálás is, a hallgatók fiatal értelmiségiként énképükbe építsék be a társadalmi szerepvállalás, felelősségvállalás fontosságát, a társadalmi problémák kezelésében való aktív részvétel igényét.” (Tárgytematika 2025/26)

A kurzus tehát támogatásra szoruló társadalmi csoportok körében végzett nem szakmai segítség (kvázi önkéntes munka) során olyan saját élményekhez juttatja az elsősorban nem segítő szakokon tanuló egyetemi hallgatókat, melynek során megtapasztalhatják, megismerhetik sajátos helyzetben lévő embertársaik életét, problémáikat és tapasztalatokat, tudásokat szerezhetnek a segítség módjairól, a társadalmi szerepvállalás formáiról, lehetőségeiről, fontosságáról. Saját leendő hivatásuk felelősségeit, lehetőségeit és eszközeit is átgondolhatják adott társadalmi problémák, helyzetek kezelésére vonatkozóan. A saját

élmények, megtapasztalások által átélhetik a segítségnyújtás hasznosságát, örömét, de egyben a korlátaival, nehézségeivel is szembesülhetnek. A kurzus hozzájárul ahhoz, hogy olyan képességeikben és tudásaikban fejlődjenek, amelyek fontosak az aktív, felelős állampolgári léthez (pl. együttműködés, empátia, szolidaritás, bizalom, segítőkészség, önállóság, kommunikáció, rugalmasság, reziliencia).

A kurzus keretei – pedagógiai és gyakorlati vonatkozások

A kurzus tulajdonképpen service learning alapú gyakorlat formájában valósítja meg a tudásátadást és a tapasztalatszerzést. A segítő gyakorlat keretében a szemeszter során meghatározott órakeretben (jelenleg 28-33 óra/félév, a kezdetekkor ez jóval magasabb óraszám [42 óra/félév] volt) az egyetemisták elsősorban szociális és gyermekjóléti területen működő önkormányzati és civil szervezeteknél végeznek olyan közvetlen személyes segítő tevékenységet, ami nem igényel szakmai ismereteket. A program gyakorlatilag arra ad lehetőséget a hallgatók számára, hogy kipróbálják magukat olyan területeken, amelyekkel nem feltétlenül kapcsolódnak a választott szakjuk során. Tapasztalataik feldolgozását, tudatos megélését, valamint szociál- és társadalompolitikai kontextusba helyezését kontaktórák tantermi követőszemináriumokkal támogatjuk, melyeket e cikk szerzői tartanak. Az általunk felkínált, többnyire helyi (győri) – de vannak már vidéki helyszínek is és az utóbbi időben van helyhez nem kötött, online végezhető tevékenységet kínáló – gyakorlati helyek között gyermekekkel, idősekkel, hátrányos helyzetű családokkal, fogyatékossgal élőkkel foglalkozó intézmények/szervezetek⁶ vannak. Több szervezet a program indulása óta partnerünk. A hallgatók önkéntesként/nem szakmai segítőként vállalható feladatai az egyes gyakorlati helyeken többek között például: korrepetálás, szabadidős tevékenység szervezésében és lebonyolításában való részvétel, beszélgetés, sétáltatás, bevásárlás idős vagy fogyatékossgal élő emberek számára. A konkrét gyakorlati helyet a hallgató maga választhatja ki a „kínálatból”. A partnerségek fenntartása érdekében törekszünk arra, hogy minden, az adott szemeszterben aktív gyakorlati helyre menjen hallgató. Vannak szervezetek, akik csak néhány hallgatót fogadnak, mások akár tíz feletti létszámmal is szívesen dolgoznak.

⁶ Partnereink például: Családsegítő és Gyermekjóléti Központ Győr, Gyermekek és Családok Átmeneti Otthona, Győri Egyházmegyei Karitás, Győri Tanoda-Klub, Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr, KórházSuli Alapítvány, Lurkó Győri Kórház Gyermek Osztályért Alapítvány, Szent Anna Otthon, Aranykor Idősek Otthona és Gondozóháza, Győrújfalui Önkormányzat, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Hajléktalanokat Segítő Szolgálat, Partisegély Szolgálat Győr.

A gyakorlat időpontját a fogadó intézmények és az egyetemisták közösen határozzák meg, így lehetőség van a hallgatók egyéb óráihoz igazodni, egyes helyeken a gyakorlat hétvégén is teljesíthető. A gyakorlati helyeken jól képzett, nagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező szociális végzettségű (szociális munkás, szociálpedagógus) tereptanárok – sok esetben saját volt hallgatóink – segítik az önkéntes segítőköt (hallgatókat). A félév során folyamatosan kapcsolatban állunk a tereptanárokkal, így az egyes hallgatók gyakorlati munkájáról általuk is képet kapunk.

A hallgatók számára a megfelelő gyakorlati hely kiválasztását segíti a minden félév elején megszervezett úgynevezett toborzó (a szemeszter 2. hetében, a 2. szemináriumi alkalom során), ahol megjelennek az intézmények, szervezetek képviselői és személyes kérdésfeltevésekre, kommunikációra, kapcsolatfelvételre van mód. A választható helyekről és a vállalható feladatokról a toborzó előtt már előzetesen tájékozódhatnak a kurzust felvevő hallgatók a tantárgy Moodle-felületére feltöltött szervezeti, intézményi bemutatkozó anyagokból. A hallgatók információkat találhatnak a programról a Szociális Tanulmányok és Szociológia tanszék honlapján⁷ és az Önkéntes Program közösségi oldalán⁸ is.

A félévet indító első heti foglalkozás, az első szeminárium a tantárgy kereteinek és a legfontosabb tudnivalóknak az ismertetésével telik, a tantárgyfelelős átbeszéli a hallgatókkal a program célját, a feladatok általános jellegét, a tanulási módokat, az elvárásokat, a szemináriumok menetét, az etikai, adatkezelési és titoktartási szabályokat. A 2. szemináriumi alkalom, az ún. toborzó során tantermi keretek között találkoznak a hallgatók a gyakorlati helyek képviselőivel, megtörténik a kapcsolatfelvétel a kiválasztott intézmény/szervezet tereptanárával, megbeszélik az első gyakorlati alkalom időpontját, a megjelenéssel kapcsolatos szükséges információkat, tudnivalókat. Az első terepi gyakorlati alkalom minden esetben a „betanítással” kezdődik, melynek része az adott intézmény, szervezete megismertetése, a hallgató által végzendő feladatok pontos átbeszélése, az elvárások definiálása. A félév további szemináriumi alkalmainak keretében egy-egy tantermi órában dolgozzuk fel a terepen szerzett tapasztalatokat. Mint fentebb írtuk, a szemináriumok egyrészt a gyakornokok tapasztalatainak tudatosítását és általánosítását szolgálják, másrészt azok szociál- és társadalompolitikai kontextusba helyezését. E célok megvalósítása érdekében

⁷ Lásd: <http://szoc.sze.hu/reszletek>

⁸ Lásd: <https://www.facebook.com/szeonkentes>

a szemináriumok során aktuális szociál- és társadalompolitikai kérdések feldolgozására is sor kerül. Az aktív megnyilvánulás, a reflexió, az önreflexió sokak számára kihívást jelent, már önmagában az, hogy nem a padosorokban, hanem egy kört alkotva helyezkedünk el, szokatlan és a kezdetekben akár idegen is a hallgatók többsége számára. Fontos, hogy megértessük a hallgatókkal e tanulási helyzet értékét és a reflexió, az önreflexió fontosságát, jelentőségét a személyiségfejlődésük és a szakmai identitásuk alakulásának szempontjából, illetve folyamatában.

A szemináriumi keretekben folyó csoportos feldolgozás még két nagyon fontos dologra is lehetőséget teremt, melyek egyszerre jelennek meg pedagógiai célként és erőforrásként is. Egyrészt a hallgatók a társaik beszámolóí alapján a többi gyakorlati hely életébe is – még ha csak felületesen is, de – betekinhetnek. Ez bővíti a megismerhető intézmények, tevékenységek körét, és lehetőséget ad összehasonlításokra, a hasonlóságok felismerésére, mélyebb ismeretek szerzésére. Másrészt „a közösségi szolgálat egyik legfontosabb hatását az adja, hogy a segítő tevékenységben és a feldolgozásban is több szak hallgatói együtt vesznek részt, így saját élményt szerezhettek a különböző szakmák – azok leendő gyakorlóí – nézőpontjainak sajátosságairól.” (Tóbiás 2022c: 58)

A hallgatók két kreditet és érdemjegyet kapnak a kurzus teljesítésére, az osztályozás elsődlegesen a tereptanár értékelése alapján történik, azt csak nagyon kivételes esetben bíráljuk felül és változtatjuk meg az érdemjegyet; a kurzus működésének eddigi 20 éve alatt gyakorlatilag egy-két esetben, ha volt erre példa. A félév követelményéhez tartozik a tereptanár értékelésén és a szemináriumokon történő jelenléten kívül egy minimum két-három oldalas házi dolgozat (esszé) megírása „Segítő kapcsolat részese voltam” címmel a hallgató félév során szerzett gyakorlati tapasztalatairól. A dolgozat elkészítését, a tanulási folyamat átgondolását, a saját tapasztalatok írásban való reflektálását szempontok megadásával segítjük. Az írások nagy része azt mutatja, hogy a tapasztalati tanulás által átélhető élmények, tudások ráébresztik a fiatalok egy részét arra, hogy a körülöttük lévő világ alakítására, jobbítására, rászoruló embertársaik segítésére ők is képesek, és ehhez eszközöket, módszereket is megismertet velük; fontosnak és hasznosnak tartják ezt a kurzust.

A GYAKORLATI MEGVALÓSULÁS TAPASZTALATAI

Kihívások, eredmények

Tapasztalataink azt mutatják, hogy a kurzus felvételére alapvetően nem a két kredit motivál, ahogy az egyik hallgató a visszajelzésében írta is: a tantárgy nem tűnt igazán „megérősnek két kreditért”, mégis felvette, és végig csinálta a segítő gyakorlatot, mert a szaktársai is jöttek, és a félév végén nagyon büszke volt arra, hogy önkéntes segítő volt. Természetesen az sem példanélküli, hogy valaki a kreditek miatt veszi fel a kurzust, ugyanakkor jellemzően ilyen esetben is involválódnak: „Bár eleinte csak a creditszerzés motivált [...] Emiatt eleinte kissé kötelező feladatként tekintettem a gyakorlatra, és nem gondoltam volna, hogy ilyen mély és pozitív élményként fog megmaradni bennem. [...] végül olyan emberi kapcsolatokat és tapasztalatokat kaptam, amelyek hosszú távon is meghatározóak maradnak számomra.” (jogász hallgató). Vannak, akiket az motivál, hogy végre nem a tanteremben kell ülniük, előadásokat hallgatva, konkrét tananyagot magolva, ZH-kat írva, hanem az eddigiekhez képest valami nagyon mást csinálhatnak. Vannak, akik tudatosan ki akarnak lépni a komfortzónájukból és olyan dolgot akarnak kipróbálni, ami eddig még nem igazán volt része az életüknek. Az elmúlt években több az olyan hallgató, aki szociálisan érzékenyebb, nyitottabb a társadalmi-környezeti problémákra, és azok megoldásában, kezelésében már látja a saját felelősségét, és kimondottan azért jön, mert segítő tevékenységet szeretne végezni. Többen jelezték már azt is felénk, hogy többször is szívesen felvonnák a kurzust (jelenleg erre nincs lehetőség). Sokat köszönhetünk azoknak a diákoknak is, akik jó hírért terjesztik az Önkéntes segítő gyakorlatnak és saját tapasztalataik bizonyosságában ajánlják hallgatótársaiknak a programot. Mielőtt még bárki azt gondolná, hogy milyen jó, minden széchenyis hallgató akar jönni erre a kurzusra, eláruljuk, nem így van, a hallgatóknak csak a töredéke érdeklődik a program iránt és a képet tovább árnyalja, és kevésbé széppé teszi, hogy a kurzust egy-egy félévben felvevők meghatározó része (akár 40-45 százaléka) ténylegesen el sem kezdi a gyakorlatot. A legutóbbi szemeszterben az is előfordult több esetben is, hogy 6-8 óra segítő tevékenység után a hallgató egyszerűen eltűnt, nem jelent meg többet a választott intézményben, és nem is jelezte sem a tereptanár, sem az oktatók felé a problémáját. Az ilyen helyzetek komoly kihívást jelentenek mind a kurzus tervezése, mind a gyakorlatban folyó tevékenységek tervezése és megvalósítása során.

A fogadó szervezetek, intézmények számára a kurzus keretein belül nyújtott hallgatói munka plusz erőforrást, komoly segítséget jelent, számítanak az Önkéntes segítő gyakorlatos hallgatókra, csakúgy, mint az általuk gondozott, ellátott, segített emberek, akik örülnek az egyetemisták jelenlétének. Emiatt is kritikusak az olyan hallgatói megoldások, amikor a gyakorlat megkezdése után minden előzetes jelzés nélkül egyszer csak nem megy többet valaki. Gyakran előfordult, hogy a gyakorlati helyek már előre jelezték, hány főre lenne szükségük a program keretein belül. A programmal kapcsolatosan időnként voltak médiamegjelenéseink is, valamint tudományos igényű publikációk is megjelentek a kurzust koordináló oktatók szerzőségében (Tóbiás 2014; Nárai 2019; Nárai et al. 2019), továbbá konferenciaelőadások is születtek a kurzus és annak tapasztalatai kapcsán. A fogadó helyek is rendszeresen hírt adnak arról különböző felületeiken, hogy a hallgatóink mekkora segítséget jelentettek, jelentenek szervezetük számára.

A segítő gyakorlatban részt vevő hallgatókat arra buzdítjuk, hogy legyenek proaktívak, kezdeményezzenek, javasoljanak, próbálják saját választott professziójuk szemléletét, tudását, módszereit, eszköztárát is felhasználni, alkalmazni a feladatvégzésük során, ha erre lehetőségük adódik. Tudjuk, hogy ez nem egyszerű, sok esetben a kialakult napi-heti rutinok, berögződött szokások nehezíthetik, vagy éppen megakadályozhatják a fiatalok proaktivitását, innovativitását, de jó esetben az intézményeket, az ott dolgozó szakembereket, tereptanárokat újításra, változtatásra is serkentheti. Több esetben tapasztaltuk például az ilyen hallgatói hozzáállás következtében, hogy az adott intézmény/tereptanár nyitottabb lett, többféle és más jellegű feladatok ellátásába is bevonta a hallgatókat, vagy nagyobb önállóságot adott számukra. De ma már az sem ritka – különösen a képzésük második felében tartó hallgatók esetén –, hogy a szakjukhoz kapcsolódó kompetenciáikat tudatosan próbálják kiaknázni, felhasználni a gyakorlati helyek. A közös munka és partnerség érdekében az oktató tanárok egyike terepkoordinátori szerepet is betölt, és folyamatos kapcsolattartásban van a tereptanárokkal. Fontos, hogy ők is tisztában legyenek a kurzus pedagógiai céljaival, tudatosítsák magukban, hogy nem segítő hivatásra készülő szociális szakos hallgatókkal kell a gyakorlat során dolgozniuk, és így megfelelő emberséggel és szakmaisággal álljanak ahhoz a kihíváshoz, amit a nem professzionális segítő, azaz az önkéntes hallgatók támogatása és tanítása megkíván. A kezdetekben tereptanáraink támogatásának egyik módja volt, amikor egy pályázat keretében Önkéntes Menedzsment Műhelyt tartottunk számukra egy tréner

bevonásával. A tereptanárok szívesen vettek részt a több alkalomból álló tréningen, ahol készségfejlesztés, tapasztalatcsere segítette őket az önkéntesekkel végzett munkájuk során. Később egy EFOP projekt keretében megszervezett képzésfejlesztési tréningen volt lehetőségük részt venni a tereptanároknak, ahol a nem formális tanulás, kommunikáció és konfliktuskezelés területén fejleszthették magukat. A tréningeken túl több alkalommal hívtuk tereptanári műhelyre is a fogadószervezetek képviselőit, hogy megoszthassák egymással tapasztalataikat. Ugyanakkor úgy érezzük, hogy lényegesen több ilyen alkalomra lenne szükség.

Egyes terephelyeken előfordul, hogy Önkéntes segítő gyakorlatos hallgató és kötelező szakmai gyakorlaton lévő, általában valamilyen szociális szakon (például szociális munka, szociálpedagógia) tanuló hallgató is végzi gyakorlatát. Ilyen helyzetekben a tereptanároknak nem csupán az eltérő elvárásokkal és hallgatói kompetenciákkal kell tisztában lenniük, hanem arra is nagyon kell figyelniük, hogy a diákok ne legyenek egymás konkurenciái, ne vegyék el egymás elől a feladatokat, mindenkinek egyaránt jusson érdemi munka. Adott esetben a kötelező gyakorlatosoknak előnyt kell élvezniük. Tudatos önkéntes menedzsmenttel és gyakornokfogadással a terephelyeken elkerülhetők a hallgatók „torlódásából” adódó konfliktusos helyzetek vagy feleslegesség érzések („felesleges vagyok”, „nincs is mit csinálnom”, „nincs értelmes feladatom”, „túl sok az önkéntes, kevés a feladat” és ehhez hasonló gondolatok).

Az Önkéntes segítő gyakorlatos hallgatók szerepvállalásai

Az utóbbi években két célcsoport, a gyermekek és az idősek preferenciája figyelhető meg, míg korábban igazából csak a gyermekekkel foglalkozó szervezetek (például Lurkó Alapítvány, Tanoda) kaptak kiemelt figyelmet a hallgatóktól. Az elmúlt néhány szemeszterben viszont az előzőkhöz képest többen választják az időseket ellátó intézményeket is (idősek otthonát, idősek klubját).

A Tanodában a hátrányos helyzetű gyermekek számára fontos szocializációs és mintaadó szerepe van az egyetemi hallgatóknak. Az életkori közelség miatt a gyerekek hamar a bizalmukba fogadják a hallgatókat, szívesebben tanulnak velük, mint az idősebb tanodai dolgozókkal, önkéntesekkel, könnyebben elfogadják az iránymutatásukat, tanácsaikat. A Lurkó Alapítvány segítőiként a kórházban a beteg vagy a vizsgálatra váró gyermekek

gyógyulását segítik azáltal, hogy játékkal, mesével, beszélgetéssel elterelik a gyermekek figyelmét a betegségükről.

Az idősök esetében egyrészt a fiatalok és az idős korosztály közötti generációs szakadékot hidalják át nemcsak az interakciók révén, hanem az által is, hogy a beszélgetések során betekintést adnak és kapnak a két generáció sok esetben eléggé eltérő életútjába, helyzetébe és gondolkodásmódjába, ami a megértést és ezáltal az elfogadást segíti mindkét korosztály számára. Az idősök szívesen mesélnek az életükről, fiatakorukról („Sokat mesélt a fiatakoráról, a családjáról, arról, hogy régen milyen volt az élet és hogyan teltek a hétköznapijai. Nekem érdekes volt hallgatni ezeket a történeteket, mert teljesen más világban éltek, mint mi most. Sok olyan dolgot mondott, amibe korábban bele sem gondoltam.” [gépészmérnök hallgató]), de egyben betekintést is kérnek az egyetemisták világába, meg akarják ismerni az őket segítő hallgatókat, és ez a kölcsönös kapcsolódás közel hozza egymáshoz a két generációt. „[...] érdekelte őket milyen típusú könyveket olvasok, vagy hogy olvastam-e már az ő kedvenc könyvüket, mi a horoszkópom, milyen tanulási technikát használok, merre utaznék a világban.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató) Valahogy ennek a kapcsolódásnak az „ízére” és szépségére éreztek rá a hallgatók az utóbbi fél években és szívesen dolgoznak az idősökkel is, annak ellenére, hogy komoly kihívásokkal is szembesülhetnek közben: „Érdekes volt számomra az élethelyzetük mélyebb megértése. Sokuk esetében megfigyelhető volt a magány érzése, hiába voltak társaságban. [...] Érzelmileg is megterhelő volt néhány helyzet, különösen akkor, amikor az idősök nehéz élethelyzetükről, veszteségeikről vagy betegségeikről beszéltek.” (villamosmérnök hallgató) Az idősök körében végzett segítő tevékenység ráébresztheti a fiatalokat az öregedés természetes folyamatára is, amibe ebben az életkorban még nem igazán gondolnak bele: „Mi még próbálunk nem gondolni arra, hogy mi lesz, ha megöregszünk, milyen lesz akkor az életünk, mi fog megváltozni. Amióta erre ráébredtem, próbálom normalizálni önmagamban az öregedés folyamatát és nem pedig kizárni.” (tanító szakos hallgató)

Visszajelzések a Tanodában, illetve az idősellátásban az Önkéntes segítő gyakorlat keretében végzett feladatokról

A fejezet további részében az Önkéntes segítő gyakorlatot a Tanodában, illetve az idősellátásban végző hallgatók visszajelzései alapján mutatjuk be azt a sokszínű tevékenységi kört, amit az egyetemisták végeznek.

A Tanodában segítő említései alapján az alábbi tevékenységek, feladatkörök azonosíthatók:

- tanulás, kikérdezés, házi feladatok elkészítése, ellenőrzése, pl. az alábbi tantárgyakban: angol, német, matematika, földrajz, környezetismeret, történelem, tollbamondás, helyesírás, irodalom;
- tanulást segítő módszerek kitalálása, saját bevált tanulási módszerek átadása – „Nagyon szeretett színezní, ezért olyan matek feladatokat vittem ahol színezní kellett és végeredményképpen egy mese- vagy állatfigurát kaptunk. [...] Otthon igyekeztem szókincsfejlesztő, szöveges feladatokkal felkészülní.” (rekreáció és életmód szakos hallgató).l
- tudásátadás hétköznapi dolgokban;
- érték- és normaátadás (pl. mit illik, mit nem, hogyan viselkedjenek egymással);
- mintaadás, szocializáció;
- gyerekek közötti konfliktusok feloldása;
- beszélgetés, meghallgatás, dicsérés, pozitív megerősítés, motiválás – „Ami hamar szembe tűnt, hogy náluk nagy szerepet játszanak a megerősítő dicséreték, amit tőlünk kapnak.” (személyügyi munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató); „A tanulásban való segítségnyújtás mellett talán még fontosabb volt számukra az a figyelem és törődés, amit adni tudtam.” (jogász hallgató);
- szabadidős tevékenységek: foci és más sporttevékenységek, társasjátékok, kártyajátékok, sakktanítás;
- élménynyújtás – „Minden nap motorkerékpárral jártam a tanodába. [...] Aznap délután mindenki felült a motorra és megtapasztalták, milyen egy ilyenén ülní. Ez is nagy élmény volt számukra.” (kereskedelem és marketing szakos hallgató);
- kézműves tevékenységek, Tanoda feldíszítése;
- gyermekek étkeztetése;
- élelmiszercsomagok összeállítása;
- rendrakás, takarítás (söprés, felmosás).
- informatikai eszközök „rendbe rakása”, rendben tartása.

Az idősekkel foglalkozó hallgatók feladatkörei:

- bekapcsolódás az idősek szabad idejének hasznos eltöltésébe;

- beszélgetés, felolvasás – „Volt, hogy csak hétköznapi dolgokról beszélgettünk, például az időjárásról [...] Beszélgettünk társadalmi és politikai dolgokról is, meg arról, hogy mennyit változott a világ az elmúlt években. [...] Azt vettem észre, hogy az idősök sokszor csak arra vágnak, hogy valaki meghallgassa őket és figyeljen rájuk egy kicsit.” (gépészmérnök hallgató);
- egyéni és csoportos szabadtéri programok megvalósításának segítése;
- csoportos foglalkozások segítése, aktív közreműködés (pl. zenével, énekkel, versmondással, tornával), akár új programelemek kitalálása – „[...] részt vettem kézműves foglalkozások, ünnepi műsorok és zenés délutánok szervezésében. Segítettem a közösségi termek díszítésében és a foglalkozásokhoz szükséges eszközök előkészítésében,” (mérnökinformatikus hallgató);
- játék: társasozás, kártyajátékok;
- ajándékok, dekorációk készítése, díszítés;
- infokommunikációs eszközök (például okostelefon, laptop) használatának támogatása, megtanítása, social média felületek kezelésének segítése;
- étkeztetés segítése;
- bevásárlás;
- séta, „levegőztetés”, fizikai aktivitás támogatása.

AZ ÖNKÉNTES SEGÍTŐ GYAKORLAT HATÁSA A HALLGATÓKRA

A szemináriumi reflexiók, önreflexiók, valamint a gyakorlat lezárását követően leadásra kerülő „Segítő kapcsolat részese voltam” című házidolgozatokban olvasható visszajelzések nagyon fontosak a számunkra, hogy lássuk, betölti-e a kurzus azt a szerepet, amit szánunk neki. A hallgatói tapasztalatok és visszajelzések többségében pozitívak, de félév végére már a kritikai észrevételeiket is – ha van ilyen – bátra(bba)n felvállalják a résztvevők, mint például, ahogyan az az alábbi idézetben is olvasható, és kapcsolódik egy korábbi fejezetben említett problémához: „A gyakorló hely számára pedig azt javasolnám, hogy legyen egy jelentkezési limit, ne válasszanak túl sok hallgatót, mert volt, hogy az egyetemisták nagyobb arányban voltak, mint az ott tanulók. Ilyenkor, akinek nem jut tanuló, az csak unatkozik.” (rekreáció és életmód szakos hallgató)

A gyakorlat során a hallgatók nagy része felismeri, hogy miben jó vagy milyen képességeiben kell fejlődnie, ezek fontos önreflexiók: „Nagyon sokat tanultam és tapasztaltam magammal kapcsolatban. Rájöttem, hogy sokkal türelmesebb vagyok, mint azt én gondoltam [...]” (rekreáció és életmód szakos hallgató); „A gyakorlat során sok új ismeretet szereztem önmagamról is. Megtapasztaltam, hogy képes vagyok empátiakusan fordulni mások felé, és hogy nagy türelemmel rendelkezem, [...]” (villamosmérnök hallgató); „A gyakorlat során felismertem néhány saját tanulási szükségletemet is, rájöttem, hogy fejlesztenem kell a türelmemet és konfliktuskezelési készségemet.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató); „Úgy érzem, fejlődnöm kell még abban, hogyan kezeljem a nehezebb érzelmi helyzeteket, [...]. Emellett szeretném fejleszteni a kommunikációs készségeimet is, hogy még könnyebben tudjak kapcsolatot teremteni különböző emberekkel.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató); „Felismertem, hogy szükségem van még a kommunikációs készségeim finomítására.” (építőmérnök szakos hallgató)

Vagy akár olyan felismerésekre is eljutnak, amelyek szakmai megerősítést adnak számukra: „Összességében a gyakorlat nagyon fontos és meghatározó tapasztalat volt számomra, és emberileg is sokat tanultam. Azonban hiába a sok pozitív élmény, ez a tapasztalat méginkább megerősített abban, hogy a jövőmet nem ilyen területen képelem el. Hiába rendelkezem empátiával és türelemmel, a mérnöki terület az, ahol igazán otthon érzem magam.” (villamosmérnök hallgató); „A gyakorlat ugyanakkor megerősített abban, hogy szívesen foglalkoznék a jövőben is emberekkel, különösen gyerekekkel.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató); „A tanítói munkám során is hasonló kihívásokkal fogok szembesülni: meg kell tanulnom türelemmel kezelni a lassabb fejlődésű gyerekeket és tudatosan figyelnem kell arra, hogy a saját, dinamikus kommunikációmmal ne nyomjam el a gyermekek gondolatait. Gizi néni megtanított arra, hogy a valódi kapcsolat ott kezdődik, ahol képesek vagyunk a másikra hangolódni. A társasjátékok és a hosszú beszélgetések során gyakorolt jelenlétet és a csendek elfogadását olyan alapvető pedagógiai készségként viszem magammal, amelyet a tanteremben, a gyerekek közötti differenciált fejlesztés során is kamatoztatni fogok. Ez a gyakorlat segített abban, hogy értő és türelmes segítőként is jelen tudjak majd lenni a diákjaim életében.” (tanító szakos hallgató)

Arra vonatkozóan pedig, hogy a hallgatók mit „profitálnak”, azaz miben fejlődnek, mivel gazdagodnak az önkéntes gyakorlat során, illetve a service learning alapú tapasztalati tanulás

által, megéléseik alapján számtalan dolog említhető. Fejlődnek különböző szociális készségeik és képességeik terén, mentális jóllétükre is pozitívan hat, bővülnek ismereteik és kapcsolataik, ahogy az alábbi hallgatói visszajelzésekből – a teljesség igénye nélkül – összeállított felsorolás és ezt követően a dolgozatokból szemezgetett idézetek mutatják:

- Türelem, türelem és még több türelem – ezt emelték ki a legtöbben, hogy ebben sokat fejlődtek, és az önreflexiók alapján talán ennek voltak leginkább híján is.
- Kommunikációban való fejlődés (mind szóbeli, mind nonverbális).
- Empátia, tolerancia fejlődése.
- Önismeret fejlődése.
- Érzelmileg megterhelő helyzetek kezelése.
- Új ismeretek, tudások (pl. pedagógiai-oktatásmódszertani, konfliktuskezelési tudások; tanulási problémák, hátrányos helyzet, öregedés folyamata, demencia, önkéntesség-segítés terén is).
- Régi ismeretek, tudások felelevenítése (például tantárgyi tudások).
- Előítéletek lebontása.
- Sikerélmények, öröm.
- Hasznosság/fontosság érzése.
- Bizalom megélése.
- Komfortzónából való kilépés.
- Voltak, akiket feltöltött, kikapcsolt, energetizált a gyakorlati tevékenység.
- Kapcsolatrendszer bővítése, új ismeretségek, sőt barátságok is születtek, például más önkéntes hallgatókkal.

„Teljesen új élmény és tapasztalat volt egy szervezetnél segítő pozíciót betölteni, hiszen eddig nem volt életemben ilyenre példa [...] Olyan ismereteket kaptam, melyek nemcsak hozzájárultak ahhoz, hogy jobb emberré váljak, de a hátrányos helyzetű, és a másik társadalmi csoportok életébe való belátás olyan látószöveget nyitott meg előttem, mely máshol nem lett volna lehetséges, és talán nem adódik alkalmam bepótolni.” (nemzetközi tanulmányok szakos hallgató)

„Úgy érzem, a gyakorlat során nemcsak a gyermekeknek tudtam segíteni, hanem én magam is sokat fejlődtem. Magabiztosabb lettem társas helyzetekben, javult a kommunikációs készségem, és megtanultam jobban alkalmazkodni a váratlanabb helyzetekhez. Emellett

türelmesebb és megértőbb lettem mások problémájával kapcsolatban. [...] Úgy érzem, a tapasztalat érzelmileg is érettebbé tett, és jobban megtanított arra, hogyan forduljak empátiával más emberek felé. Emellett a gyakorlat abban is megerősített, hogy a segítői szakmában mennyire fontos a türelem, az alkalmazkodóképesség és az őszinte figyelem.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató)

„Összességében elmondhatom, hogy ez az önkéntes gyakorlat nagyban formálta a szemléletemet. Rájöttem arra, hogy az időseknél a legfontosabb eszköz gyakran nem a tudás, hanem a jelenlét, a türelem és az emberi odafigyelés. Ez a tapasztalat segített abban, hogy más szemmel tekintsek az idős emberek mindennapjaira, és jobban értékeljem azokat az apró, mégis jelentős emberi kapcsolódásokat, amelyek ebben a munkában megjelennek.” (igazságügyi igazgatási szakos hallgató)

„Segítői helyzetben nagyon sok türelemre volt szükség, amiben én néha nem vagyok a legerősebb, viszont a Tanodában eltöltött idő hozzájárult fejlődésemhez ezen a téren.” (nemzetközi tanulmányok szakos hallgató)

„Fejlődött az önismeretem, különösen a saját érzelmi reakcióim felismerésében és kezelésében. Emellett érzékenyebbé váltam a méltóság és a tiszteletteljes bánásmód kérdéseire.” (igazságügyi igazgatási szakos hallgató)

„Ez a gyakorlat arra is tökéletes volt, hogy még jobban meg tudjam érteni a fiatalabb korosztályt, sokkal egyszerűbben tudok majd ezután gyerekekkel kommunikálni és kényelmesebben is érzem majd magam a közelükben. Ez az önkéntes gyakorlat felnyitotta a szememet, hogy mennyi embernek van szüksége segítségre [...]” (rekreáció és életmód szakos hallgató)

„Örülök, hogy egy félév erejéig én is részese lehettem ennek a helynek, és ami nagyon jó érzés volt, hogy úgy éreztem, van értelme ott lennem, fontos, illetve hasznos volt a jelenlétem és a segítségem.” (nemzetközi tanulmányok szakos hallgató)

„Bár mérnökként távolinak tűnhet a szociális szféra, az az érzés, amikor tudod, hogy önzetlenül segítettél valakinek, és szebbé tetted a napját, felbecsülhetetlen.” (építőmérnök szakos hallgató)

„Energialöketet adott számomra a tanodai segítői szerep, amit a többi tárgyamra való készülés, tanulás során fel tudtam használni.” (gazdaságinformatikus szakos hallgató)

„Jó volt új embereket megismerni, akikkel együtt dolgoztam is, nagyon kedvesek és segítőkészek voltak velem. A csapat hasznos tagjának éreztem magam, úgy gondolom, sokat

tudtam segíteni a gyerekeknek. [...] Felismertem, hogy milyen hasznos és szükséges a tevékenységük.” (mérnökinformatikus hallgató)

„Megtanultam, hogy a segítség sokszor apró dolgokban rejlik, és hogy egy mosoly, egy beszélgetés vagy egy közös játék is hatalmas jelentőséggel bírhat [...]. Hálás vagyok azért, hogy részese lehettem ennek a programnak, és a jövőben is szívesen vállalnék hasonló önkéntes munkát.” (személyügyi, munkaügyi és szociális igazgatási szakos hallgató)

„Megtanultam, hogy a türelem nem csupán várakozást jelent, hanem aktív jelenlétet a másik ember mellett. Ez a tapasztalat mélyen formálta a látásmódomat, türelmesebbé tett a környezetemmel szemben, és megerősített abban, hogy a szociális érzékenység és a segítő szándék alapvető értékek kell, hogy legyenek a mindennapjainkban, függetlenül attól, milyen pályán helyezkedünk el később.” (mérnökinformatikus hallgató)

E visszajelzések és azok, amelyek nem kerültek be a tanulmányba terjedelmi korlátok miatt, megerősítenek bennünket abban, hogy van értelme annak, amit csinálunk, volt értelme 20 éve elindítani ezt a programot és volt értelme küzdeni a megmaradásáért.

KONKLÚZIÓ

Külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a középiskolás korban, illetve a felsőoktatási évek alatt szerzett, segítő tevékenységgel, önkéntességgel, közösségi részvétellel kapcsolatos élmények, tapasztalatok a felnőttkori társadalmi aktivitás szempontjából nagyon meghatározók. Nemcsak a szemléletformálás által, hanem a személyiségfejlődés és az aktív társadalmi szerepvállalás, illetve segítségnyújtás lehetőségeiről és jelentőségéről, a hátrányos helyzetű, segítségre szoruló társadalmi csoportokról kapott információk által is. E szempontból nem elhanyagolható a felsőoktatási intézmények felelőssége sem, tantervi kínálatukban meg kell, hogy jelenjenek az olyan programok, lehetőségek, kurzusok, amelyek a nem segítő hivatást választó hallgatók számára is lehetővé teszik az ilyen jellegű tapasztalatszerzést. Ugyanakkor a service learning programok nemzetközi tapasztalatai rámutatnak arra is, hogy ahhoz, hogy valóban sikeres, hosszú távon is kedvező társadalmi hatásokkal bírjon az ilyen jellegű programokban, kurzusokon való részvétel, elengedhetetlen a tanulási és gyakorlati célok világos megfogalmazása és a megfelelő felkészítés, a fiatalokat be kell vonni a keretek alakításába, és különösen fontos a tapasztalatok reflektív feldolgozása.

A service learning alapú Önkéntes Segítő Gyakorlat kurzus segítségével a Széchenyi István Egyetem képes hozzájárulni a hallgatók, a jövő értelmisége társadalmi érzékenységének, illetve az aktív szerepvállalást, részvételt fontosnak tartó szemlélet formálásához, (ki)alakításához és felismerteti, megérteti a fiatalokkal, hogy e szemlélet választott szakterületükbe való integrálása miért is fontos.

Összességében, a tanulmány megerősíti, hogy az egyetemeknek szélesíteniük kell szerepüket, és a kötelezőn kívüli, élmény- és tapasztalatalapú kurzusokkal és programokkal kell támogatniuk a társadalmi érzékenységet és szolidaritást.

IRODALOM

Arapovics Mária (2022): Az önkéntesség népszerűsítésének, elismerésének és fejlesztésének lehetőségei a felsőoktatásban. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerektoparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar. pp. 201–211.

Ádám Anetta (2022): Közelít vagy távolít? Egy ösztöndíjas egyetemi mentorprogram hatása az önkéntes motívumokra. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerektoparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 189-200.

Bárta, Ondřej – Boldt, Georg – Lavizzari, Anna (2021): *Meaningful youth political participation in Europe: concepts, patterns and policy implications. Research study*. H. n.: Youth Partnership. European Commission – Council of Europe.

Billig, Shelley H. – Root, Susan – Jesse, Dan (2005): The relationship between quality indicators of service-learning and student outcomes: Testing the professional wisdom. In. Root, Susan – Callahan, Jane – Billig, Shelley H. (eds.): *Advances in service-learning research. Vol. 5. Improving servicelearning practice: Research on models that enhance impacts*. Greenwich: Information Age. pp. 97-115.

Birkenmaier, Julie – Berg-Weger, Marla (2007): *The practicum companion for social work: Integrating class and field work*. Pearson: Allyn and Bacon.

Celio, Christine I. – Durlak, Joseph – Dymnicki, Allison (2011): A Meta-analysis of the Impact of Service-Learning on Students. *Journal of Experiential Education*, 34(2) pp. 164-181.

DOI:10.5193/JEE34.2.164.

Celio, Christine I. – Durlak, Joseph – Dymnicki, Allison (2019): A szolgálati tanulás diákokra gyakorolt hatásának metaanalízise. In. Bodó Márton (szerk.): *Szociálpedagógia, 13. kötet, Az iskolai közösségi szolgálat*. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, pp. 14-35.

Choi, Yeseul – Han, Jiyea – Kim, Hongjae (2023): Exploring key service-learning experiences that promote students' learning in higher education. *Asia Pac Educ Rev.*, 27(1) pp. 1-16.

DOI: 10.1007/s12564-023-09833-5

D. Babos Zsuzsanna – Lovasné Avató Judit (2022): Felsőoktatás és önkéntesség. *Opus et Educatio*, 9(1) pp. 57-68. DOI: 10.3311/oep.492.

Eltaiba, Nada – Ndoye, Abdou (2018): The effectiveness of field education in social work education: A student perspective. *Advances in Social Work and Welfare Education*, 20(1) pp. 170-184.

- Fényes Hajnalka (2021): Az elmúlt tíz év kutatási eredményei a felsőoktatási hallgatók önkéntességéről. *Önkéntes Szemle*, 1(1) pp. 56-68. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.56-68>
- Fényes, Hajnalka – Markos, Valéria – Mohácsi, Márta (2021): Volunteering among higher education students as part of individual career management. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 12(2) pp. 3-22. DOI: 10.14267/CJSSP.2021.2.1
- Fucskó Mónika (2022): Egyetemi hallgatók önkéntes munkavégzése a fogyatékossgal élő személyek ellátásában. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerekiparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 223-235.
- Gusak, Natalia – Volhyna, Oksana (2021): Key competencies in social work through field placement: Teaching and learning in Ukraine in the time of COVID-19. *Journal of Comparative Social Work*, 16(2) pp. 36-60. DOI: 10.31265/jcsw.v16.i2.401
- Harwood, Angela M.–Radoff, Sara A. (2009): Reciprocal benefits of mentoring: Results of a middle school–university collaboration. In. Moely, Barbara E. – Billig, Shelley H.–Holland, Barbara A. (eds.): *Advances in service-learning research: Vol 9. Creating our identities in servicelearning and community engagement*. Greenwich: Information Age. pp. 131-158.
- Jacob, Elsa Mary – Jonas, Richard A. (2022): Professional Volunteerism among Social Work Students as a Response to the Pandemic Crisis. *Rajagiri Journal of Social Development*, 14(1) pp. 38-43. DOI: 10.5958/2583-7087.2022.00006.2
- Juhász Orchidea (2022): Közösségi szolgálat – közösségi szolgáltatás. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerekiparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 169-188.
- Nárai Márta (2019): Felsőoktatási intézmények szerepe a fiatalok társadalmi érzékenyítésében. In. Berghauer-Olasz, Emőke – Gávriljuk, Ilona – Hutterer, Éva – Pallay, Katalin (szerk.): *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében / Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms*. Nemzetközi tudományos konferencia, tanulmánykötet / International Academic Conference, Selected papers. Ungvár: RIK-U Kiadó, pp. 305-314.
- Nárai Márta – Pécsi Gertrúd – Tóbiás László (2019): Önkéntes segítő gyakorlat egyetemisták társadalmi érzékenyítésére. *Szociálpedagógia*, 13, pp. 139-159.
- Nyilas Orsolya – Körei László (2022): Önkéntes munka a Nyíregyházi Egyetemért. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerekiparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 237-249.
- Sadzaglishvili, Shorena – Brozmanová Gregorová, Alzbeta – Skyba, Michaela – Gusak, Natalia – Matulayová, Tatiana – Matulayová, Nataša (2025): Potential of service-learning in social work education: Experiences of three countries. *Social Work and Education*, 12(1) pp. 129-142. DOI: 10.25128/2520-6230.25.1.10
- Tárgytematika. Önkéntes segítő gyakorlat* (2025/26). Tantárgyfelelős: Nárai Márta. Győr: Széchenyi István Egyetem Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék.
- Társadalmi felelősségvállalás koncepció* (2016). Kecskemét: Kecskeméti Főiskola.
- Tóbiás László (2014): Értelmiségnevelés – nem hozott anyagból. In. Mészáros Attila (szerk.): *A felsőoktatás tudományos, módszertani és munkaerőpiaci kihívásai a XXI. században*. Győr: Széchenyi István Egyetem.

Tóbiás László (2022a): A harmadik misszió és az első – Segítő gyakorlat a Károli Egyetemen. In. Furkó Péter – Csőke Zoltán (szerk.): *Tudomány és harmadik misszió*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, pp. 103-112.

Tóbiás László (2022b): Az önkéntességgel való creditszerzés lehetőségének néhány kérdéséről. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerekparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 251-268.

Tóbiás László (2022c): Egyetemi közösségi szolgálat hosszabb távú hatásainak vizsgálhatóságáról. In. Nárai Márta – Tóbiás László (szerk.): *Az önkéntesség színei*. Győr: Gyerekparadicsom Alapítvány – Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, pp. 55-71.